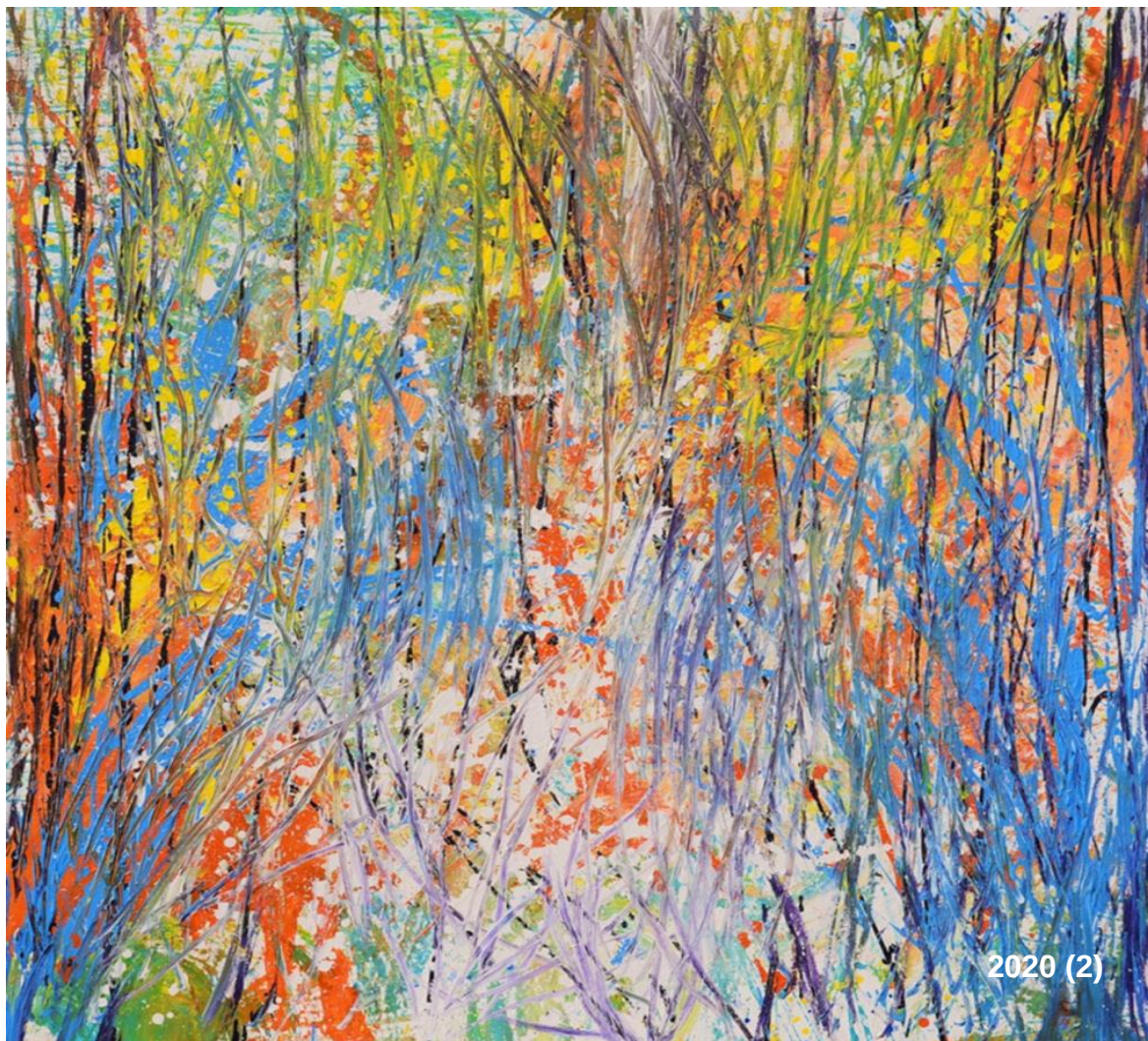

*toets*steen

INHOUD

adv.: De Klop Mode	02
van de voorzitter	03
nieuwjaarsreceptie	03
kunstavond(en)	04
Titi Castelijin-Kartoboesono 1929-2020	05
de toets schildert door	05
talent of milieu	08
de zwarte hamer	10
koopwaar of kunst	12
strip	15
programma	16
vereniging info	18
adv.: Heger en van den Berg	19

ILLUSTRATIES

01 Xeo Chu, Landschap
05 Titi Castelijin-Kartoboesono
06 Petra Knopper, kruiken
07 Michiel Glastra, Hopper
10 Xeo Chu
10 Platenhoes Paint It Black, Mick Jagger
11 Andreas Rimkus, De Europahamer
12 Atsuko Gato, Ginkgo Biloba
12 Andy Warhol, platenhoes Velvet Underground & Nico
14 Maurizio Cattelan, Comedian 2019
20 Marjon Vink, Handen

de 'toetssteen' verschijnt in de maanden Januari, april en september.

37e jaargang nr.2, juni 2020 Vormgeving Cees van Es

De Klop Mode

Een unieke collectie scandinavische mode
vindt u in hartje Nederland

MARIMEKKO • VUOKKO • ELISABETH KLOK • FINN FASHION • MARGARETA FORSLUND

Slotlaan 127 3701 GA Zeist Tel. 030-6919356

VOORWOORD

Het heeft wat langer dan normaal geduurd voordat deze editie van de Toetssteen bij u op de deurmat ligt. Door het Covid-19 virus liggen vrijwel alle activiteiten van de Toets noodgedwongen vrijwel stil. In eerste instantie werd dan ook gedacht aan overslaan van de zomereditie, maar na overleg met bestuur en extra inzet van onze schrijvers is het er toch van gekomen. Veel leesplezier!

Cees van Es, redactie.

VAN DE VOORZITTER

Ik had liever een ander stukje geschreven. Een stukje waarin ik kon terugblikken op een andere eerste helft van dit jaar. Een eerste helft waarin we met elkaar hadden kunnen schilderen, waarin we een goede ALV hadden gehad, waarin we een paar inspirerende kunstavonden, waaronder onze “kleine” appreciatieavond, hadden kunnen beleven, waarin we jullie elke maand een Sneltoets hadden kunnen sturen met informatie over actuele zaken, tentoonstellingen etc.

Helaas heeft het virus ons nog steeds in zijn greep, waardoor de wereld aardig op zijn kop staat. Op het moment dat ik dit schrijf, zijn recentelijk een aantal behoorlijke versoepelingen van de maatregelen aangekondigd. Dat biedt weer perspectief. Ook een perspectief op de tweede helft van dit jaar, een tweede helft waarin we elkaar hopelijk weer kunnen ontmoeten, weer met elkaar kunnen schilderen. Wel in een aangepaste vorm. We moeten alles op alles blijven zetten om het virus onder de duim te krijgen, in het belang van de gezondheid van onze leden en onze docenten. We zijn daarom als bestuur, samen met onze onvolprezen denktank, en met de docenten, bezig met het maken van een plan waarmee we vol vertrouwen het seizoen na de zomerperiode van start kunnen laten gaan. We willen jullie dit plan nog voor de zomer toesturen. Ik kan jullie alvast verklappen dat 1,5 meter afstand de kern van dat plan vormt.

Maar misschien ben ik hierboven te negatief geweest over de eerste helft van dit jaar. Een aantal docenten heeft met de nodige creativiteit met digitale middelen toch invulling weten te geven aan hun schildersessies, waarvoor ook op deze plaats zeer veel dank. We hebben

dus niet helemaal stil gelegen. In deze Toetssteen kunnen jullie lezen hoe dit is verlopen en welke resultaten dit zoal heeft opgeleverd.

Tot slot wil ik jullie nogmaals hartelijk danken voor de manier waarop jullie in deze tijd, waarin alles anders gaat dan anders, De Toets zijn blijven steunen.

Voor nu wens ik jullie een goede zomer, een goede gezondheid voor jullie en jullie naasten, en veel schilderplezier. Ik hoop velen van jullie na de zomer weer te zien als we de draad weer gaan oppakken.

Erie Merkus

NIEUWJAARSRECEPTIE

Het is vooral de jaarlijkse nieuwjaarsreceptie waarmee we ons realiseren hoe fijn het atelier is waarover we beschikken. De dagelijkse sfeer met het pakken van een ezel, een pot water en het kiezen van een positie is wezenlijk anders dan het betreden van de vrolijk versierde en verlichte ruimte, waar we vele andere leden en partners ontmoeten in een gemoedelijke sfeer. De mooie, grote ruimte, met ook dit jaar met de bar vol glazen, een hoek met versnaperingen, hartige hapjes, de sfeerverlichting langs de wanden en het vrolijk versierde podium. Het geroezemoes van de vele stemmen die de harmonieuze en ongedwongen sfeer beklemtonen.

Dan wordt het stil. Erie Merkus neemt als voorzitter het woord en schetst in grote lijnen de situatie van de vereniging. Het verhaal van 2019 is voorbij maar er kan terug worden gekeken op succesvolle gebeurtenissen. Hij noemt het geslaagde 45-jarig jubileum en de goed bezochte expositie, prachtig geopend door wethouder Fluitman en pianist Wouter Harbers. Maar ook de waardevolle kunstavonden en de vele activiteiten als Open Dag, Kunstroute, Historische Doedag, Walkart markt, waarmee de Toets naar buiten treedt en waarop veel nieuwe leden hebben gereageerd. Die worden door de voorzitter nog hartelijk welkom geheten. Trots noemt hij het aantal van momenteel 116 leden.

In bestuurlijke zin is er heel veel gebeurd. Door een denktank zijn plannen gesmeed om de vereniging nog leuker en meer inspirerend te maken, leidend tot een constructief proces, waarbij ook de leden en docenten

zijn betrokken. Dit heeft geresulteerd in een fraai pakket van nieuwe initiatieven die in dit jaar vorm en inhoud moeten krijgen.

De Toets heeft ook een sociale functie. Het is een vereniging van mensen die een passie delen, waar verhalen worden verteld en ook naar verhalen van anderen wordt geluisterd. Kunst is communicatie en het tonen van een kunstwerk is het luisteren naar een verhaal. Het mooie van De Toets is dat er zeer verschillende verhalen worden verteld, dat is een groot goed.

Het verhaal van 2020 gaat van start. Een verhaal waarin wat accenten worden verschoven, waarin er meer mogelijkheden worden geboden voor verdieping door hier en daar meer thematisch te gaan werken.

De voorzitter wil nog even aandacht voor een aantal leden die een mijlpaal hebben bereikt: Ellie Roelofsen is dit jaar 25 jaar lid en Rina van Kilsdonk en Wim Kemperman 30 jaar lid van De Toets. Ook hebben we het afgelopen jaar afscheid moeten nemen van Pim Mol. We herinneren Pim als een aimabel mens, veelvuldig aanwezig, we missen hem.

Het 45-jarig jubileum is gevierd en het volgende lustrum betreft ons 50-jarig bestaan. Wat voor ogen staat is het uitgeven van een boek waarin het verhaal van 50 jaar De Toets wordt verteld. Hier wordt binnenkort aandacht aan besteed.

Voordat het glas werd geheven was er aandacht voor de bijzondere expositie in de gang van Ron Schoemaker, die hij zelf zal toelichtte "Het is een serie schilderijen van de schaduw van takken op de grond. Dat fascineert mij. Ik leg daar papier onder, trek dat over en vul dat in. Bekijk het maar met aandacht".

Tot slot bedankt de voorzitter bedankt iedereen lid te zijn van De Toets en voor hun inzet voor de vereniging, op welke manier dan ook en wenst allen een heel mooi 2020 toe, met veel creativiteit, inspiratie, gezondheid en geluk.

Martin van der Mey

KUNSTAVOND(EN)

Vrijdag 21 februari: SEEING THE UNSEEN

Schilderen met licht.

Op 21 februari hebben wij de exclusieve mogelijkheid gehad om kennis te maken met een zeer verrassende manier om kunst te maken met zaklantaarns. Het in totale duisternis vervaardigen van zelfportretten van blinde en/of slechthziende mensen, die de regie over de van hen te maken foto, na uitgebreid overleg, uitbesteden aan anderen.

Na kennis gemaakt te hebben met prachtige resultaten van schilderen met licht tijdens geëxposeerde foto's in Figi, is er succesvol contact gelegd met Bartimeus, die bereid was het proces aan ons te vertonen.

Na een korte inleiding over de werkzaamheden en activiteiten van Bartimeus, nam Anja Lichtenberg het woord. Zij schetste kort haar biografie als fotografe in New York en Afrika en zette vervolgens uiteen hoe het fotografische proces met licht zich voltrekt in de verduisterde zaal.

Aansluitend verklaarde een leerling van de Stichtse Vrije School en deelnemer aan een gezamenlijk project met Bartimeus, aan de hand van zeer geslaagde resultaten, hoe de harmonische samenwerking en grote solidariteit tussen ziende- en blinde/slechthziende jongeren is geweest tijdens een samenwerkingsperiode. Vele mooie foto's op groot formaat, versierden de muren van het gebouw. Zoals het portret van een jongen met als regenboog gekleurde lijnen achter zijn rolstoel, ontstaan door strepen van zaklantaarns met gekleurd licht. Zo voelde hij zich.

Anja had een foto sessie met de Toets voorbereid en in de fotozaal kregen we uitleg over het handelen.

Coby van der Neut was model en een aantal anderen kregen instructies hoe om te gaan met licht. "Als je met een zaklamp langs de contouren van een lichaam schijnt, wordt het silhouet uitgelicht. Schijn je met langzame streken horizontaal over het lichaam, dan lijkt het of je gebonden bent met een touw. Als er op je armen wordt geschenen die je langzaam omhoog brengt, verschijnt een engel. Schijn je op een gekleurde doek die je steeds beweegt, dan ontstaat er een wolk". Na dit soort instructie ging het licht uit en de lens van de camera open, een kwartier of zolang als de opname duurt.

Consciëntieus werden de opdrachten uitgevoerd, waardoor er met penselen van licht, op en rondom het model, een sprookjesachtige sfeer werd gecreëerd, die met verbazing en ontzag door de toeschouwers werd

gevolgd. Het uiteindelijke product, een digitale foto op een groot tv- scherm, gaf het adembenemend resultaat, waarmee alle verwachtingen kleurrijk werden overtroffen.

Een waardevolle ervaring met een sterk onderwerp: "schilderen met licht". Een geslaagde kunstavond en verrassend om op deze wijze praktisch kennis te kunnen maken met een, in totale duisternis, nieuwe manier van omgaan met fotografie.

De presentatie werd met een welgemeend applaus afgesloten en iedereen hartelijk bedankt voor deze overweldigende demonstratie.

Op www.seeingtheunseen.com is nog nader kennis te maken met dit project.

Martin van der Mey

TITI CASTELIJN-KARTOBOESONO 1929 – 2020

Hoewel Titi, lid vanaf 1987, niet het langste lidmaatschap van de Toets heeft gehad is ze wel vele jaren het oudste lid geweest. Ze heeft de vele locaties van de Toets meegemaakt: de Boskapel, Graaf van Lodewijklaan, (waar ze bevriend raakte met Prinses Irene, die enige tijd lid is geweest), Laan van Vollenhove en het huidige atelier.

Veelvuldig was ze aanwezig. Jarenlang middels haar eigen auto en nadat ze haar rijbewijs niet meer mocht verlengen, opgehaald door bevriende leden.

Ze schilderde losjes, bijna speels, maar met overtuiging en ervaring. Veelal met luchtige kleuren. Verrassend was dat ze de korte standen bij modellen ook gelijk met verf op het papier bracht, de grote contouren zonder aarzeling, trefzeker en altijd op grote vellen.

Tevens was het buiten schilderen bij haar populair, waarbij ze ook vaak aanwezig is geweest.

Het schilderen was voor haar heel essentieel, het maakte haar wezenlijk blij. Ze heeft wel eens openlijk te kennen gegeven dat ze, zonder de schilder-mogelijkheden bij De Toets, allang gestorven zou zijn. Opmerkelijk was dat ze de laatste jaren steeds meer kritiek had op haar eigen werk, omdat haar vaardigheid terug liep en ze zich boos maakte over het niet lukken van haar voorstelling. Desondanks bleef ze komen.

Martin van der Mey

DE TOETS SCHILDERT DOOR IN CORONATIJD.

Toen op 12 maart 2020 ook in Nederland een plotselinge 'lock-down' van het openbare leven werd afgekondigd vanwege de corona-epidemie was het even heel stil op de Toets. Maar het duurde niet lang of onze gast-docenten meldden zich per mail aan hun cursisten: we kunnen doorgaan met onze lessen als je deze via de digitale media wil volgen. Voor onze docenten en cursisten een nieuwe ervaring om elkaar zo te treffen in plaats van de vertrouwde en zo persoonlijke vorm van begeleiding die we bij de Toets kennen.

Maar geen paniek: de formule sloeg heel snel aan bij meerdere docenten en cursisten, zodat we zonder atelier toch al snel weer konden schilderen, min of meer ook in het stramien van de weekthema's. Natuurlijk, er moet wat gepuzzeld worden, bijvoorbeeld over de modelsessies, maar oh ja, er is ook nog het zelfportret. En hoe vaak zeggen de docenten niet 'neem eens even afstand van je ezel'. Nou, dat lukt ons inmiddels op alle fronten, met die afstand.....

Waarschijnlijk duurt het nog even voor we weer vrijuit in het atelier aan de gang kunnen. Maar dan zullen we onze productie gelukkig weer direct met elkaar kunnen delen en bespreken. Dit is het enige wat je toch wel mist, het onderlinge contact met je medecursisten. Maar voor

het overige bleken de online-lessen een heel waardevolle vervanging.

Een aantal persoonlijke indrukken hierover willen we graag hier in deze Toetssteen vastleggen.

In de bijdragen van drie cursisten lees je een verslag van hun werkproces en van de online uitwisseling met de docent via mailberichten, Skype of Whatsapp. Petra Knopper, Michiel Glastra en Marjon Vink geven in woord en beeld hun ervaringen weer met deze manier van werken bij respectievelijk Margo van Berkum, Mascha Teune en Willem Vreeswijk.

Lees in deze verslaggeving ook een eerbetoon aan onze begeleidende docenten, die we van harte bedanken voor hun extra inspanningen bij deze werkwijze en voor hun betrokken en zorgvuldige benadering.

Sessies Margo van Berkum, ervaringen van Petra Knopper:

Een bizarre tijd brengt het coronavirus teweeg. De intelligente lockdown en de 1,5 meter afstand hebben ons beperkingen opgelegd. Gelukkig geldt dat niet voor ons creatief denken. De Toets is verder online gegaan. Ik vertel jullie mijn beleving over de schilderssessies online bij gastdocent Margo van Berkum.

Per email stuurde ik Margo met bijlage een foto van een stilleven in twee versies: een lichte en een donkere versie. Over de lichte versie (zie foto) merkte Margo het volgende op: Alles is in evenwicht. Donkere tonen op de achtergrond kunnen een bedreiging vormen voor de donkere schaduw op de achterste vaas als ze te dicht bij dezelfde toon komen. Hier legt het blauw van de achtergrond verbinding met het kleine vaasje, doordat het licht zich om alles heen beweegt, er is luchtigheid.

Haar advies op de schildering was het zo te laten, maar dat het spannend kan zijn om een donkere versie te maken en ze gaf nog een voorbeeld van Zurbaran met gebruik van heel sterke contrasten.

Haar advies heb ik ter harte genomen en vond het een uitdaging om een donkere versie (zie foto) te maken. Daarover merkte Margo het volgende op:

Gaandeweg op een ander idee, als je werk al bijna af is, is het veel beter om het te laten zijn wat het geworden is. Dat geeft nieuwe mogelijkheden trefzeker toe te slaan, weer een duidelijk vertrekpunt te kiezen. Je krijgt een beter inzicht in het waarom van je eigen besluiten. Deze donkere versie heeft meer contrast, alles krijgt lichtrandjes, de manier waarop het licht op de objecten valt geeft de vorm al aan. Het hele beeld is rustiger, er is meer eenheid. Het blauwe vaasje onderscheidt zich precies genoeg in toon en tint van het vlak, waarop alles staat en legt verbinding met de achtergrond. Het terracotta en het oranje van de lampionvruchtjes zijn ook veel mooier op elkaar afgestemd. Ook hier meer eenheid en het licht is bewaard in de kleuren. Je ziet de zon door de lampionnetjes schijnen. Het vlak van de achtergrond is erg mooi geworden, donker en toch levendig. Via een pdf stuurde ze informatie en voorbeelden waaruit je inspiratie kon opdoen.

Het benoemen in haar beschouwing van de verschillende aspecten in de schilderkunst (zoals evenwicht, tonen, schaduw, licht, contrast, vorm, eenheid in hun context) vond ik verhelderend en inspirerende tegelijk en een mooie afspiegeling van hetgeen waar ik in mijn schilderij mee bezig was. Voor mij een plezierige manier van leren en het maakt me bewuster van hetgeen waar ik op het moment van mijn schildering mee bezig ben. Schildersessie-online is voor de time being een fantastisch alternatief. Bewonderenswaardig met hoeveel enthousiasme Margo haar beschouwingen gaf. Een leuke en leerzame ervaring vond ik het.

Sessie met Mascha Teune, ervaringen van Michiel Glastra:

Toen Mascha Teune tijdens de eerste virtuele schilder les met het idee kwam om een Edward Hopper-achtig schilderij te maken, werd ik daar heel enthousiast van. Ik ben namelijk een groot liefhebber van zijn schilderijen. Door het strakke licht, de scherpe schaduwen en de

eenzaamheid vind ik ze heel bijzonder. Ik heb een aantal jaren geleden een tentoonstelling van hem bezocht in Minneapolis en wat mij daarvan in het bijzonder is bijgebleven, zijn de werktekeningen die hij gemaakt had voorafgaand aan het schilderij. In die werktekening had hij heel precies aangegeven welk vakje welke kleur zou gaan krijgen.

Het Hopper-achtige schilderij dat ik heb gemaakt, komt van een zwart-wit foto, die mijn schoonzuster heeft gemaakt in Antwerpen. Zij heeft daar moderne architectuur gefotografeerd en deze foto sprong er bij mij uit, omdat het de enige was met een mens er op. Deze foto heeft volgens mij dezelfde eenzame sfeer, die Hoppers' schilderijen hebben. Je kunt je afvragen wat die vrouw op de trap denkt. Zal ik naar boven of naar beneden? Maar ik vermoed dat er diepere gedachten in haar omgaan.

Ik heb maar beperkt kleur gebruikt en geprobeerd het licht dat via het raam in het trappenhuis schijnt, warm te maken, terwijl het gebouw strak en koel is.

Een virtuele schilderles is een hele uitdaging. We gebruikten hiervoor Skype, maar de techniek zit ons vaak dwars. Mensen zien elkaar soms niet, horen elkaar soms niet en Mascha probeert dat allemaal op te lossen. Wij waren met zijn vieren en stonden of zaten elk in ons eigen huis in één gezamenlijke sessie. Mascha vanuit haar zolderkamer besprak elk werk en gaf ieder van ons

suggesties, waarmee wij in de tussenliggende week aan de slag konden. Via email contact gaf zij ons ook individueel aanwijzingen. Alle lof voor de manier waarop Mascha deze lastige klus klaart.

Het was een leuke manier om met zo'n onderwerp bezig te zijn, maar ik kijk wel uit naar een schilderles in levende lijve, zoals wij allemaal, denk ik!

Sessies bij Willem Vreeswijk, ervaringen van Marjon Vink:

Prompt na de lockdown-invoering half maart stuurde onze docent Willem Vreeswijk een mail aan de cursisten-groep, met de melding dat hij ging starten met online begeleiding. De werkwijze die Willem voorstelde is om per maand te werken vanuit één thema, bij de start van de maand voorzien van een Powerpoint toelichting. In die presentatie is er een omschrijving van het thema met b.v. een kunsthistorische of literaire achtergrond, en verder zijn er ter inspiratie dia's van verschillende kunstenaars die dit thema in hun werk laten zien. De opdracht is om in jouw invulling van de abstractere thema's zoveel mogelijk te spelen met deze inhoud en tot een abstractere bewerking te komen.

Met de diversiteit aan stijlen en invulling in de powerpoint-dia's kom je vanzelf in beweging om je eigen vorm te bedenken en uit te proberen. De afspraak met Willem is dat we onze schetsen en vragen in de startfase en halverwege kunnen mailen, waarop prompt een reactie in je mailbox staat met inhoudelijke opmerkingen en suggesties voor een vervolg. Dit alles onder het motto "het is ook maar een mening". Maar toch brengt je dat wel verder bij alle afwegingen voor inhoud, vorm en materiaal waarmee je verder aan de gang wil. In de tweede en derde week stuurt Willem de inzendingen die hij op dat moment binnen heeft naar alle cursisten. En dan zit je in je eentje achter je computer met open mond te kijken naar en wat er gezamenlijk van dit thema is gemaakt. Wat een rijkdom aan schetsen en verwerkingen van het centrale onderwerp, ook heel divers in het gebruik van materiaal! Zo hebben we eind mei drie maandelijkse thema's na elkaar uitgewerkt: eerst 'het stille stilleven', daarna 'de handen van Kafka' en vervolgens 'een rol spelen met jezelf als hoofdpersoon'. In veel van de uitwerkingen kwam natuurlijk ook tot uiting dat we in de bijzondere situatie met de corona-maatregelen verkeren.

In mijn thema 'handen van Kafka' maakte ik twee werken die allebei vanwege het taboe op handen schudden en het afstand houden het motto 'niet aanraken' verbeelden.

(Zie 2 foto's van Marjon op blz.20)

De gefaseerde online werkwijze levert mij op dat je goed kan doordringen tot de kern van het thema, zoals jij dat wil interpreteren, in één of meer werken. Het werkte goed dat ik door de tussentijdse reactie van Willem weer nieuwe invalshoeken aangereikt krijgt. Daaraan kan je dan je eigen draai geven. Die krijg je trouwens ook door het werk van je medecursisten te bekijken in de tussentijds gebundelde zendingen via Willem. We konden eventueel ook naar elkaar reageren per mail als er weer een zending binnenkomt, maar het grappige is dat dit sporadisch gebeurde. Ik vond het zelf ongemakkelijk om op de een wel en de ander niet te reageren, toch een beetje appels en peren vergelijkend, terwijl je ook niet direct zicht hebt op het werkproces van de ander.

Eigenlijk vind ik wel een gemis bij de digitale les: terwijl je zelf individueel heel direct en compact feedback krijgt, weet je intussen niet hoe het proces en de feedback van anderen er uit zag, terwijl je daar vaak nieuwsgierig naar bent. De onderlinge uitwisseling is in de praktijk ook wat locked-down gebleven en door het ontbreken ervan realiseer je je weer dat dit in de gewone Toets-formule zo'n belangrijk element is.

Voorlopig moeten we dus nog maar even (on)geduldig afwachten wanneer we weer letterlijk van elkaar kunnen horen en zien hoe ieders proces is verlopen. Daarbij kan het sociale en gezellige karakter van de Toets ook weer volop tot zijn recht komen. Hopelijk gauw na de zomer!

Marjon Vink

TALENT OF MILLIEU

In december 2019 werd in diverse media groots melding gemaakt van de 12 jarige Vietnamese kunstschilder **Xeo Chu**. Op zijn eerste solotoonstelling Ha Long Bay in New York brengen zijn kunstwerken nu al meer dan een ton per stuk op.

Een wonderkind wordt hij genoemd, want hij schildert al vanaf zijn vierde jaar. Om wonderkind genoemd te worden moet je nog geen tien jaar oud zijn als je je

bijzondere talent laat zien. Onderzoekers geloven dat wonderbaarlijk talent de neiging heeft om te ontstaan als gevolg van het aangeboren **talent** van het kind en de energieke en emotionele investering die het kind zelf doet: het doorzettingsvermogen. Anderen geloven dat het **milieu** de dominante rol speelt, vaak op voor de hand liggende manieren. Door geschikte training/doorzettingsvermogen kan een ongelooflijke hoeveelheid vaardigheid worden ontwikkeld. Zo voedde László Polgár zijn kinderen op tot schaakspelers en alle drie van zijn dochters werden spelers van wereldklasse (waarvan twee grootmeester). Op muzikaal gebied zijn veel wonderkinderen bekend, zoals Handel of Mozart, die op hun vijfde al prachtige composities maakten. Maar op het gebied van schilderen kennen we er niet zo veel. De New Yorkse Marla Olmstead wordt in een documentaire uit 2015 geportretteerd als een wonderkindschilder. Met verkoop van één werk verdiende ze meer dan \$300.000. Ook Akiane Kamarik begon te tekenen op haar vierde, schilderde vanaf haar zesde en begon op haar zevende te schrijven. Haar eerste voltooide zelfportret verkocht ze voor \$10.000. Aelita Andre werd ook omschreven als een veelbelovend talent, een wonderkind. Ze was pas vijf jaar oud toen ze in 2012 in The New York Times de nieuwe Pollock werd genoemd. En momenteel is Xeo Chu hot news in New York: nu wordt hij de nieuwe Pollock genoemd. Paul Jackson Pollock, met wiens oeuvre het werk van de jonge kunstenaars wordt vergeleken, werd geboren in 1912. Hij wilde al jong kunstenaar worden, maar was van nature geen begaafd schilder. Hij groeide op in het zuiden van Californie en raakte daar vertrouwd met de kunst van het zandschilderen van de Indianen. Indiaanse zand-schilderingen werden ritmisch uitgevoerd door verschillende kleuren zand te strooien en zo vergankelijke symbolische beelden te creëren, als onderdeel van een religieuze rite. Pollock had aanvankelijk geen enkel talent en worstelde briesend en woedend om zich de traditionele technieken eigen te maken. Daar is veel over geschreven, net als over zijn onaangepaste en melancholieke levensstijl: ruw, gewelddadig en gefrustreerd door neuroses en zijn drankprobleem en andere verslavingen. Hij ging op les en volgde cursussen, maar zijn vroege werk omschrijft hij zelf aan zijn broer Charles, als: "...mijn tekeningen zijn totaal verprutst. Het lijkt aan vrijheid en ritmiek te

ontbreken. Ze zijn koud en levenloos. Ze zijn de postzegel niet waard om ze naar je op te sturen....". Totdat hij in 1936 in New York deelnam aan een workshop van de Mexicaanse muurschilder David Alfaro Siqueiros. Siqueiros stimuleerde de deelnemers om industriële lakken en verven te gebruiken en zand, gebroken glas en andere materialen te verwerken om het beeldvlak te verlevendigen.

Zijn betekenis voor Pollocks latere werk is groot, niet op stilistisch of iconografisch gebied, maar op het technisch gebied. Pollock liet vanaf toen ezel, palet, zelfs penselen voor wat ze waren. Hij begon net als de Indianen met zand deden, met verf te druppelen, te gieten, te spetteren en te gooien op linnen, dat als een zeildoek op de grond lag uitgespreid. Het gieten en druppelen van verf, dat vanaf toen zijn favoriete schildertechniek zou worden en hem de bijnaam 'Jack The Dripper' zou opleveren, werd door Siqueiros op waarde geschat als "gecontroleerd toeval".

In 1943 diende Pollock zo'n 'drip'werk in voor een tentoonstelling bij de schatrijke Amerikaanse kunstverzamelaar Peggy Guggenheim, maar zij wees het af en zei tegen haar vriend Piet Mondriaan: "Deze jongeman heeft serieuze problemen...en schilderen is daar één van". Mondriaan was het niet met haar eens en zei dat hij een goed gevoel had over de artistieke van Pollock. Hij herkende de overeenkomst met de Indiaanse zandschilderingen, die ritmisch werden uitgevoerd door verschillende kleuren zand te strooien. Om die reden gaf Peggy Guggenheim Pollock toch een eigen expositie en een opdracht om de muur van haar entreehal te beschilderen. Hij schilderde echter niet op de muur, maar hij legde een doek van 2,5 m hoog en 6 m lengte plat op de grond en wandelde er van alle kanten overheen terwijl hij de verf in slierten van zijn stok, kwast, troffel of mes liet druppelen en soms rechtstreeks uit zijn verblijf goot. Hij schilderde één nacht, toen was het klaar. En op een of andere manier klopte de compositie, gewoon omdat Pollock vertrouwde op het proces. Geholpen door zijn vriend Duchamp hing hij het op na er eerst nog een strook van 20 cm afgesneden te hebben om het passend te krijgen. Hij noemde zijn werk Mural, want het is een doek maar ook een muurschildering. Dit werk geldt als het meesterwerk van Pollock en als een van de keerpunten van de kunst in de 20ste eeuw.

Pollock zegt in My Paintings: "Als ik in mijn schilderij ben, ben ik me niet bewust van wat ik doe. Pas later zie ik wat ik aan het doen ben geweest". Hij probeert in een soort trance de mythes van de Indianen vorm te geven. Niet nadenken, volg je gevoelens en je motorisch geheugen. Waar in vroegere eeuwen elke streek met de kwast was bedacht door een kunstenaar, ontstond nu een werk, zoals Mural, gedeeltelijk los van de kunstenaar. Schilders die in diezelfde jaren in New York werkten: Franz Kline, Robert Motherwell, Mark Rothko, Willem de Kooning en Barnett Newmann vertoonden geen uniform stilistische kenmerken. Hun werken zijn ook wel vaak ongeremd en met ogenschijnlijk ongerichte spontaniteit ontstaan. Wat aan Pollock en hun kunst gemeenschappelijk was, was dat psycholoog Carl Gustav Jung veel invloed op hen had. Jung beweerde dat archetypische, symbool-genererende emoties in elke psyche en cultuur te vinden zijn. En als kunstenaars in een soort trance zouden werken, zouden die universele symbolen vanzelf in hun schilderijen terechtkomen. De kunstenaars drukten niet hun gevoelens of gewaarwordingen uit op het doek, maar voerden die op, vóór het doek. Het waren stuk voor stuk uiterst persoonlijke kunstwerken, maar critici veegden ze onder een noemer bij elkaar en plakten er het etiket NewYork School of Action Painting op, omdat het schilderij in zekere zin zichzelf leek te maken. Het zou de eerste volledige Amerikaanse beweging worden, die internationaal erkenning kreeg.

Het werk van Pollock moet je echt met eigen ogen gaan zien. Het heeft een gelaagdheid, die op foto's en ander visueel materiaal wegvalt. De netten en strengen verf die hij over elkaar druppelt en uitgiet en weer laat drogen vormen een eindeloos ritmisch palimpsest (als aardlagen) met wervelende kleurkolken, die zo'n prachtig spannend effect geven, dat je bij het kijken ogen te kort komt. Ken je zijn werk alleen van afbeeldingen, dan kun je al gauw de conclusie trekken: "Dat kan ik ook". En zo werd het werk, waarvan foto's in de kranten en tijdschriften verschenen, vlak na de Tweede Wereldoorlog ook beoordeeld. Bijna iedereen had er wel een mening over: leuk behang, mooi ontwerp voor een stropdas, mooi om zijde mee te bedrukken. Pollock bleef een eenzame kunstenaar, hij sloot zich bij geen enkele artistieke groep of vereniging aan en had geen leerlingen of volgelingen. Amerika werd pas in latere decennia bijzonder trots op

deze temperamentvolle 'Einzelganger'. Zijn werk is nu van onschatbare waarde.

En Xeo Chu, is hij echt de nieuwe Pollock, een wonderkind met talent of is hij een mazzelaar uit een goed kunstgestuurd milieu, een doorzetter?

Hij zegt in een reportage: "Ik schilder graag landschappen. Ik maak een foto van de plek waar ik ben en als ik terug ben maak ik daar een schilderij van. Mijn moeder zei, dat ik een expositie in New York zou hebben", vertelt hij aan persbureau Reuters, "dus dacht ik: laten we daar eens een groot schilderij voor maken. Daar was ik wel drie maanden mee bezig". (zie foto op voorblad)

Zijn moeder is namelijk galeriehoudster met goede connecties in de New Yorkse galeriewereld en wil van al haar kinderen kunstenaars maken. Xeo hoeft dus niet op een metertje doek te kijken en kan kostbare materialen gebruiken. Maar met een klein beetje kennis van het oeuvre van Pollock, is m.i. voorlopig de nieuwe Pollock meer de wens en de woordkeus van een ambitieuze moeder dan de realiteit. Er zijn voorlopig nog te veel verschillen met Pollock, qua levenswijsheid en mensenkennis, materiaalkeuze, textuur, verhoudingen, intentie. Hoewel... ook rond Paul Jackson Pollock zijn foute oordelen geveld in het verleden. Pas als de zeef van de tijd erover is gegaan, zullen we weten wat waard is.

Coby van der Neut

DE ZWARTE HAMER

Elk bezoek aan het Kröller-Müller is bijzonder, omdat het museum een unieke combinatie is van kunst, architectuur en natuur.

Als het regent en koud is, is het aangenaam om binnen de collectie te bekijken, met topstukken van moderne meesters en met tijdelijke tentoonstellingen, die de moeite van het bezichtigen waard zijn. Tot 6 sept is er bijvoorbeeld de tentoonstelling *Paint-it-Black* waar oa *Zwart Water* van Armando te zien is. In het oeuvre van Armando speelt zwart een belangrijke rol. Hij bestempelde de kleur ooit als duister, melancholisch en teatraal. Die betekenis herkennen we ook in de tekst van de song uit 1966, met dezelfde titel als de tentoonstelling *Paint it, Black* van de Rolling Stones. In eerste instantie was het een rustig soulnummer, gezongen vanuit het standpunt van een depressieve man, die wil dat alles in zijn leven in zwart verandert, net als zijn eigen humeur. Mick Jagger voegde later nog een tekst toe, waarin een man rouwt om zijn dode vriendin.

Maar zwart biedt ook ruimte voor andere toepassingen en interpretaties als rouw en depressie. Want naast *Zwart Water* van Armando zijn er ook diverse werken uit de vaste collectie van het Kröller-Müller Museum te zien waarin een andere invulling van zwart de hoofdrol speelt, waaronder schilderijen van Jo Baer, Ger van Elk en Ad Reinhardt, tekeningen van Richard Serra en Robert

Smithson en sculpturen van Louise Nevelson, Francesco Lo Savio en Tony Smith.

Ik vind het een gemis dat het overbekende *Zwart Vierkant* van Kazimir Malewitsj niet te zien is in deze tentoonstelling. Jarenlang werd beweerd dat dit zwart een religieuze verwijzing had. Dat omdat Malewitsj het in een hoek van de tentoonstellingsruimte ophing, de plaats die in het tsarenrijk voorheen aan de icoon van Maria was toebedeeld. *Zwart Vierkant* is het beroemdste en meest kenmerkende, suprematistische schilderij. Volgens de schilder is het ontstaan in 1913. Malewitsj heeft zich nooit uitgelaten over de symboliek van dit zwarte doek. Maar juist omdat er in 2015 door onderzoekers Ekatarina Voronina, Irina Roestamov en Irina Waqar van de Tretjakovgalerij is ontdekt, aan de hand van een röntgenscan, dat onder *Zwart Vierkant* een verborgen bericht is aangebracht, heeft het mogelijk een totaal andere connotatie gekregen. Op de scan was te zien dat er gekleurde letters in verschillende geometrische vormen zijn getekend onder het zwart. De onderzoekers hebben het Russische woord "Битва" (bietva, gevecht) gevonden, een tweede woord bevat de Russische letter н aan het begin en op het eind de letters ов. Er ontbreken nog drie letters, maar alles wijst erop dat hiermee het woord "негров" (njegrov, negers) wordt bedoeld. De onderzoekers vermoeden nu, dat Malewitsj heeft willen verwijzen naar het werk van Alphonse Allais, een Franse schrijver/schilder, die veel humor in zijn werken integreerde. Allais publiceerde zijn verzameling *Primo-Avrilesque* in 1897 met zeven monochrome kunstwerken, waaronder een zwarte werk genaamd: *Combat de Nègres dans une cave pendant la nuit*.

Bij mooi voorjaarsweer is het een genot om door de tuin bij het Kröller Muller museum te wandelen. Er een buitenzaal van 25 hectare met 185 moderne beeldhouwkunstwerken, elk met een eigen verhaal. Ter hoogte van de Steijnbank, in een kom in het zand, staat een groot zwart 'monster': *De Europahamer* van beeldhouwer Andreas Rimkus. Rimkus wil het edele vak van smeden voor de toekomst bewaren. Hij begon een project, waarbij hij de zeven werelddelen wil verbinden door in elk een enorme gesmede hamer te plaatsen. Rimkus begon zijn project in de Togolese hoofdstad Yohonau, een dorp waar 6000 (!) smeden actief zijn. De hamer voor Europa

is de derde in dit project. Hij is 3,2 m lang en weegt 12,8 ton.

Bij Rimkes werk worden ginkgobomen geplant. Een ginkgo wordt gezien als een van de wereldwonderen, want de fossiele bladresten van miljoenen jaren geleden zijn gelijk aan de ginkgo van nu. In het Verre Oosten is de Japanse ginkgo biloba een voorwerp van verering, hij wordt als een god vereerd. De Japanse boom staat symbool voor onveranderlijkheid, hoop, liefde, toverkracht, tijdloosheid en een lang leven. Een ginkgo kan heel oud worden. In de tuin van de Oude Hortus in Utrecht staat een ginkgo, die in 1737 werd geplant. In China en Japan komen ginkgo's voor van wel meer dan 2000 jaar oud. Het ginkgo-motief werd zodoende in China en Japan al van oudsher afgebeeld op schilderijen, keramiek en zwaarden. In Japan kom je het ginkgoblad tegen in familiewapens, op grafstenen en kimono's. Pas aan het eind van de negentiende eeuw werden de bladmotieven in Europa veel gebruikt door kunstenaars. Dat kun je o.a. bewonderen in Weimar, de stad van Goethe, waar zelfs een ginkgomuseum is. De ginkgo was overigens de lievelingsboom van Goethe. Hij heeft er enkele honderden opgekweekt en geplant. Ook schreef hij er in 1815 een poëtisch sonnet over, *Ginkgo Biloba: Zie dit kleinood in mijn gaarde:boomblad uit de Oriënt, siert met zijn geheime waarde, ingewijden wel*

bekend. Leeft het als een enkel wezen, innerlijk in twee gedeeld? Of vormt juist het uitgelezen tweetal één herkenbaar beeld? Langzaam rijpende ideeën, werpen op die vragen licht. Voel je niet dat ik in tweeën, eenling ben in mijn gedicht? Eén van deze bomen moet als hij is volgroeid dienst gaan doen als steel van de zwarte hamer. De ginkgo in het park is nu nog maar een onbeduidend sprietje waarvan de grootte in schril contrast staat met het enorme oog van de steel van de hamer, waar hij doorheen moet gaan groeien. Hij heeft nog wel honderden jaren groei nodig om zijn bestemming –steel- te bereiken.

ATSUKO KATO

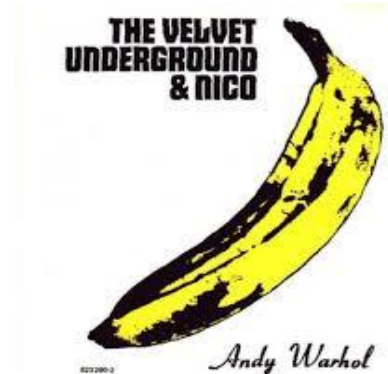
De zwaarwichtige zwarte hamer en de ginkgo biloba vormen een prachtige symbolische combinatie. Theatraal en melancholisch. Een symbool van onvergankelijkheid, van het doorgaan, het niet vergeten en het niet vergaan van de dingen. Hij valt nu nog in het niet bij de indrukwekkende natuur rondom het museum en de tuin. En toch past hij er ook uitstekend bij. Want in het park rondom het Kröller-Müller museum en de beeldentuin wisselen eeuwenoude landschappen elkaar af, stuifzandlandschappen en loof- en naaldbossen, weidse heidevelden en grasvlakten, met een grote diversiteit aan planten- en diersoorten. Ik ga er graag naartoe, maar je hebt hier eigenlijk aan één dag niet genoeg, dit is zo'n cultuurplek waarnaar je regelmatig terug wilt gaan, omdat het een belevenis is die alle zintuigen prikkelt.

Trouwens ook een ideale buitenschilderlocatie!

Coby van der Neut, kunsthistoricus

KOOPWAAR OF KUNST

In het verleden werd de kunstwereld gedomineerd door de rijken: koningen, adel en de kerk, die gerichte opdrachten gaven. Kunstenaars konden prachtige schilderijen en beeldhouwwerken maken, maar als de opdrachtgever niet tevreden was, kon hun werk ook zomaar afgekeurd worden of niet afgenomen worden. Wie betaalt bepaalt. Pas toen deze macht van de rijke opdrachtgevers in de achttiende eeuw afnam werd de onafhankelijke kunstenaar een feit. Kunst werd de *aller-individueelste expressie*, betaalbaar voor iedereen en toegankelijk door speciale verheffingsprogramma's. Ook gewone mensen kregen toegang tot kunst en kunstverzamelingen. Er ontstonden academies en scholen waar kunstenaars werden opgeleid en gewone verzamelaars konden kunst niet al te duur aanschaffen en in hun huis voor eigen plezier ophangen. Maar deze ontwikkeling van de vrije kunstenaar met zijn *aller-individueelste* expressie is in de eenentwintigste eeuw bijna achterhaald. Hedendaagse beeldende kunst is steeds meer een investeringsobject geworden. Tegenwoordig gaat werk van Andy Warhol, Jasper Johns, Rothko, Cy Twombly, Jeff Koons, Damien Hirst en Gerhard Richter voor soms tientallen miljoenen van de hand. Steenrijke verzamelaars bieden bij veilingen van Christie's en Sotheby's op tegen miljardairs uit de rest van de wereld. Maar ook tegen vermogensbeheerders en *private banks*.

Nog niet zo lang geleden hadden de allerrijksten jachten en huizen, maar geen of weinig kunst. Nu worden de vermogenden op grote kunstbeurzen gefêteerd. Kunst wordt verstrooïng. Modehuizen en andere producenten

van luxegoederen sponsoren deze evenementen en gebruiken ze als klantenbinding: kunst is een 'lifestyle' voor de rijken geworden. Maar rijke verzamelaars en kunsthandelaars krijgen, na het verfraaien van hun huizen, jachten en kantoren langzamerhand te maken met het luxeprobleem van teveel. Dat overschot aan kunst bergen ze dan op in kolossale kluizen, die inmiddels op belastingvrije *freeports* bij luchthavens zijn verzezen. Om toch de kunst van de gefortuneerden te mogen bewonderen krijgen de bezitters daarvan in Amerika een belastingvoordeel als ze werk tentoonstellen in musea. Zo leverde dat de nieuwe eigenaar van een schilderij van Francis Bacon (€142 miljoen) een btw-vrijstelling op van €11 miljoen. En als de welgestelden hun villa enkele dagen per jaar als 'museum' openzetten voor publiek kunnen ze ook een forse belastingaftrek tegemoet zien. Zo gek is het bij ons in Nederland nog niet. Maar wie in de afgelopen periode in de media de gang van zaken rond de afwikkeling van de erfenis van prinses Juliana heeft gevolgd, met de voordelen die daar bij hoorden voor de erfgenamen, zal toch ook wel eens zijn wenkbrauwen gefronst hebben.

Dat hedendaagse kunst en commercie steeds meer met elkaar verbonden raken, heeft niet alleen met de op drift geraakte kunstmarkt te maken. Nu de politiek afstand neemt van de wereld van kunst en cultuur vallen subsidies weg en filantropen en sponsoren krijgen vrij spel. 'Ondernemerschap' staat daarom tegenwoordig hoog aangeschreven in musea. Denk bijvoorbeeld aan de kunstgerelateerde artikelen in de museumshop. '*Exit through the giftshop*', spotte Banksy in zijn kritische film over de toenemende commercie in de kunstwereld. Sponsoren van musea (Van der Valk, Van den Ende, H&M, Rabobank, IKEA) worden voor hun giften steeds meer beloond met commerciële tegenprestaties. Hun logo verschijnt op de toegangskaartjes, zij willen een zaal naar zich vernoemd hebben, de bedrijfsbelangen moeten voorrang krijgen: van ondernemersavonden tot lady-congressen. In de door hen gesponsorde cultuurtempel moet de horeca ook goed draaien.

Het gebruik van financiële technieken en van economische samenwerkingsverbanden, die met de culturele doelstelling van een museum weinig meer te maken hebben, is verontrustend. Ook de groeiende

afhankelijkheid - in het bijzonder in de grote musea - van op 'goede doelen' georiënteerde, winstgerichte loterijen in ons land is zorgwekkend. Loterijen, zoals de BankGiroLoterij, hebben jaarlijks miljoenen beschikbaar. Met een aantal grote musea is inmiddels afgesproken dat deze ook zelf BGL-loten mogen verkopen en de helft van de opbrengst daarvan mogen houden. Cultuurliefhebbers zijn lotenkopers geworden. Musea worden steeds meer afhankelijk van de opbrengst van kansspelen en ze zijn nu ook als 'gokwinkel' gaan fungeren. Dat staat haaks op wat een museum als publieke instelling hoort te zijn. Maar zonder de financiële steun zouden culturele instellingen al geen grote tentoonstellingen meer kunnen houden en hun aankoopbudget zou te krap worden. Logisch dat sponsoren wel wat terug willen voor die steun: voorrang voor hun klanten bij drukbezochte blockbuster-tentoonstellingen, *meet-and-greet* met kunstenaars, opgeklopte tv-shows, overmaat aan reclame.

Kunst blijkt ook goed voor het imago en voor het witwassen van geld. Denk aan miljardairs, die wereldwijd kunstuitgeverijen kopen en torenhoge kunstprijzen uitloven. En ook hier geldt: wie betaalt bepaalt. Denk aan de dochter van de voormalige Angolese president, miljardair en ex-baas van de staatsoliemaatschappij Isabel dos Santos. Zij en haar man genoten internationaal prestige als opdrachtgever, kunstverzamelaar, mecenas en beheren duizenden kunstwerken, waarvan de financiering discutabel is. Maar hoewel beiden veroordeeld zijn voor corruptie is er geen beslag gelegd op de kunstwerken. Zij worden nog overal met open armen ontvangen zoals onlangs op de Maastrichtse kunstmarkt. En denk aan de behoudende sjeiks in de Verenigde Arabische Emiraten, die met gevestigde Westerse musea (het Louvre, Guggenheim) miljardencontracten hebben afgesloten om hun megamuseum te gaan runnen en hun toeristenindustrie een impuls te geven. En denk aan grote modehuizen en producenten van merkartikelen die eigen, door toparchitecten ontworpen musea laten bouwen. Soms met merknamen op de muur en de nieuwste tassen ter plaatse, zoals het Louis Vuitton Museum in Parijs. Zo is de beeldende kunst in het begin van de eenentwintigste eeuw weer terug bij af. Het grote geld drukt zijn stempel op de kunst, net als in de middeleeuwen. De galeriewereld, de sociale positie van

kunstenaars, hun onafhankelijkheid en het soort kunst dat opgang maakt, wordt ook nu weer grotendeels bepaald door het grote geld. Het museum is gefuseerd met de bank, de uitgeverij, het warenhuis en de kunst is verworpen tot een investering en koopwaar voor de superrijken. Toen waren religieuze kunstuitleidingen en portretten van rijken en aanzienlijken favoriet. Nu zijn kleurige abstracte schilderijen en spectaculaire objecten -denk bijvoorbeeld aan Comedian van Maurizio Cattalan- in zwang.

Emeritus-hoogleraar kunstgeschiedenis Peter Hecht formuleerde enkele jaren geleden: *“Wat de overheid van musea moet willen is niet het grootste aantal bezoekers en de grootste herrie in de media, maar een gewetensvol beheer en een intelligente presentatie van wat door de eeuwen heen is verzameld”*. Daar ben ik het hartgrondig mee eens. Zeker nu ook de musea zich op het grote publiek richt ten koste van haar onderzoekstaken en collectievorming. Welke doelen de kunst ook dient, ze blijft een uiting van de manier waarop een samenleving zichzelf ziet en over zichzelf praat. En in welk type culturele samenleving zijn we anno 2020 beland? In ieder geval zijn delen van de kunstsector in ons land een sprekend voorbeeld van toenemende commercialisering. Die commercialisering is funest voor *‘de allereerste individuele zelfexpressie’*. Gerrit Komrij, dichter des vaderlands van 2000-2004, schreef: *“Kunstenaars zijn zwanen, geen ezels die pakjes dragen”*. Maar de meeste kunstenaars van verschillende disciplines: de beeldende kunst, de dans, de literatuur, de film en de muziek, dragen wel de last van de terugtrekkende overheid en de bezuinigingen in de cultuursector. Hoe experimenteel en innoverend kan een kunstenaar nu nog zijn? In het

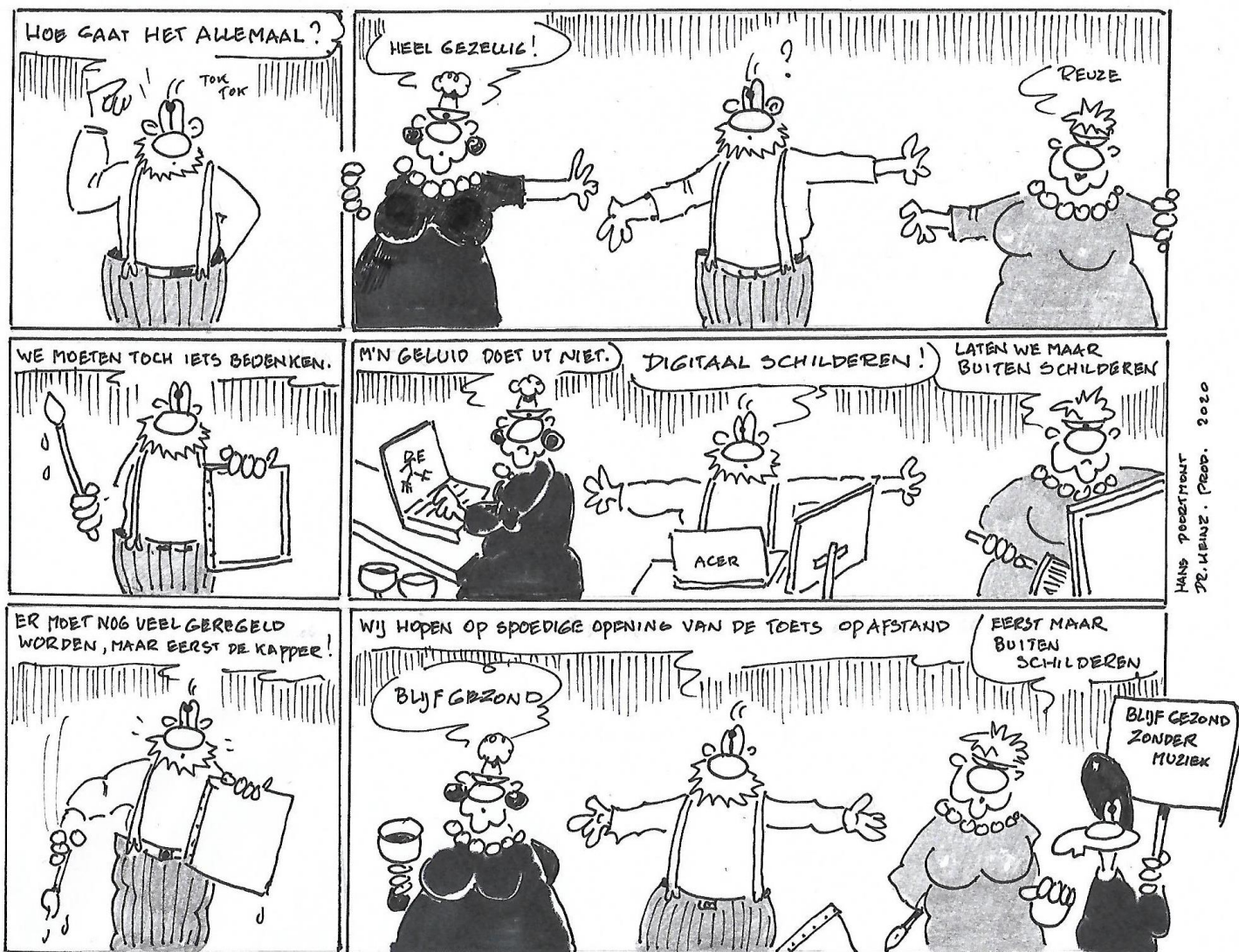
vakblad BK-informatie voor beeldende kunstenaars, themanummer ‘Rijkdom’, schreef redacteur Xandra Nibbeling in haar openingscolumn, dat bijna 75% van de kunstenaars nog geen €20.000 bruto als jaarinkomen heeft. De verleiding is dan heel groot om rond te kijken en mee te varen op de commerciële stroom.

De vraag is nu : hoe kunnen we weer terugkeren naar het verloren geraakte, naar kunstzinnige vorming, naar de vrije kunstenaar? Hoe doe je dat in het cultureel domein, waarin de processen van commercialisering en machtsconcentratie aan het voltrekken zijn. Hoe willen kunst en cultuur weer de vooraanstaande plaats krijgen die ze verdienen? Moeten we de kunsthandel verbieden en de culturele sector in overheidshanden leggen? Nu de politiek steeds meer afstand heeft genomen van de wereld van kunst en cultuur, waardoor kapitaal en kapitaalbelangen diep konden doordringen, kunnen we wel alvast bij de volgende verkiezingen een tegengeluid laten horen, door onze stem uit te brengen op degene die kunst en cultuur wel hoog in zijn/haar vaandel heeft staan. Een voorbeeld: in 2023 zal een nieuw Land-verhuizersmuseum geopend worden geheel bekostigd door geldschietters, de uit Rotterdam afkomstige familie Van der Vorm. De familie wil natuurlijk naast geld schenken ook meepraten. Dat zorgt nu voor gefronste wenkbrauwen in de gemeenteraad, want vorig jaar nog trok de familie naar verluid €40 miljoen terug, bestemd voor renovatie van het Boymans van Beuningen, omdat ze niet genoeg invloed kreeg. *“Graag of niet”*, vatte de directeur het beleid toen samen. Inmiddels reden voor politiek Rotterdam om na te denken over omgangsvormen voor filantropen. *“Wie betaalt bepaalt, mag niet doorslaan”*, zegt Chantal Zeegers van D66.

Maar eigenlijk zou er een wereldwijde revolutie -net als de beweging rond het milieu- in de culturele wereld moeten uitbreken om ingrijpende veranderingen te realiseren. Dat kunst weer om te genieten wordt en niet alleen maar koopwaar.

Tot die tijd zullen wij vooral kritisch moeten blijven: kunstkritisch. Ons steeds afvragen: *“Hebben we te maken met kunst van kunstenaars of koopwaar van kunstenmakers”*.

Coby van der Neut, kunsthistoricus

HANS POORTHOUT
DE KEINZ - PROOP. 2020

Programma

Week 24 t/m 36, zomervakantie

Week 37, september

ma	mi	07	gekleed model	ah
di	mi	08	gekleed model	mb
di	av	08	gekleed model	jk
wo	mo	09	gekleed model	wv
wo	mi	09	gekleed model	mt
wo	av	09	gekleed model	jh
do	mi	10	gekleed model	mb/db

Week 38, september

ma	mi	14	keuze d./eigenwerk	ah
di	mi	15	keuze d./eigenwerk	mb
di	av	15	keuze d./eigenwerk	jk
wo	mo	16	keuze d./eigenwerk	wv
wo	mi	16	keuze d./eigenwerk	mt
wo	av	16	keuze d./eigenwerk	jh
do	mi	17	keuze d./eigenwerk	mb/db

Week 39, september

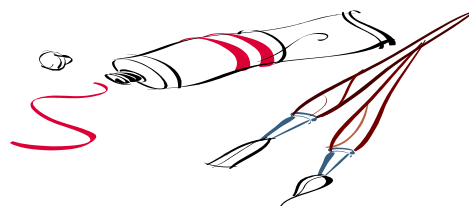
ma	mi	21	naaktmodel	ah
di	mi	22	naaktmodel	mb
di	av	22	naaktmodel	jk
wo	mo	23	naaktmodel	wv
wo	mi	23	naaktmodel	mt
wo	av	23	naaktmodel	jh
do	mi	24	naaktmodel	mb/db

Week 40, sept/okt.

ma	mi	28	stilleven	ah
di	mi	29	stilleven	mb
di	av	29	stilleven	jk
wo	mo	30	stilleven	wv
wo	mi	30	stilleven	mt
wo	av	30	stilleven	jh
do	mi	01	stilleven	mb/db

Week 41, oktober

ma	mi	05	gekleed model	ah
di	mi	06	gekleed model	mb
di	av	06	gekleed model	jk
wo	mo	07	gekleed model	wv
wo	mi	07	gekleed model	mt
wo	av	07	gekleed model	jh
do	mi	08	gekleed model	mb/db

Week 42, oktober

ma	mi	12	keuze d./eigenwerk	ah
di	mi	13	keuze d./eigenwerk	mb
di	av	13	keuze d./eigenwerk	jk
wo	mo	14	keuze d./eigenwerk	wv
wo	mi	14	keuze d./eigenwerk	mt
wo	av	14	keuze d./eigenwerk	jh
do	mi	15	keuze d./eigenwerk	mb/db

Week 43, herfstvakantie

Week 44, oktober

ma	mi	26	naaktmodel	ah
di	mi	27	naaktmodel	mb
di	av	27	naaktmodel	jk
wo	mo	28	naaktmodel	wv
wo	mi	28	naaktmodel	mt
wo	av	28	naaktmodel	jh
do	mi	29	naaktmodel	mb/db

Week 45, november

ma	mi	02	stilleven	ah
di	mi	03	stilleven	mb
di	av	03	stilleven	jk
wo	mo	04	stilleven	wv
wo	mi	04	stilleven	mt
wo	av	04	stilleven	jh
do	mi	05	stilleven	mb/db

Week 46, november

ma	mi	09	gekleed model	ah
di	mi	10	gekleed model	mb
di	av	10	gekleed model	jk
wo	mo	11	gekleed model	wv
wo	mi	11	gekleed model	mt
wo	av	11	gekleed model	jh
do	mi	12	gekleed model	mb/db

Open Atelier:

elke dinsdag morgen, maandag- en donderdag avond!

Programma (vervolg)

Week 47, november

ma	mi	16	keuze d./eigenwerk	ah
di	mi	17	keuze d./eigenwerk	mb
di	av	17	keuze d./eigenwerk	jk
wo	mo	18	keuze d./eigenwerk	wv
wo	mi	18	keuze d./eigenwerk	mt
wo	av	18	keuze d./eigenwerk	jh
do	mi	19	keuze d./eigenwerk	mb/db

Week 48, november

ma	mi	23	naaktmodel	ah
di	mi	24	naaktmodel	mb
di	av	24	naaktmodel	jk
wo	mo	25	naaktmodel	wv
wo	mi	25	naaktmodel	mt
wo	av	25	naaktmodel	jh
do	mi	26	naaktmodel	mb/db

Week 49, november/december

ma	mi	30	stilleven	ah
di	mi	01	stilleven	mb
di	av	01	stilleven	jk
wo	mo	02	stilleven	wv
wo	mi	02	stilleven	mt
wo	av	02	stilleven	jh
do	mi	03	stilleven	mb/db

Week 50, december

ma	mi	07	gekleed model	ah
di	mi	08	gekleed model	mb
di	av	08	gekleed model	jk
wo	mo	09	gekleed model	wv
wo	mi	09	gekleed model	mt
wo	av	09	gekleed model	jh
do	mi	10	gekleed model	mb/db

Week 51, december

ma	mi	14	keuze d./eigenwerk	ah
di	mi	15	keuze d./eigenwerk	mb
di	av	15	keuze d./eigenwerk	jk
wo	mo	16	keuze d./eigenwerk	wv
wo	mi	16	keuze d./eigenwerk	mt
wo	av	16	keuze d./eigenwerk	jh
do	mi	17	keuze d./eigenwerk	mb/db

Week 52-53, Kerstvakantie

Week 01, januari

ma	mi	04	stilleven	ah
di	mi	05	stilleven	mb
di	av	05	stilleven	jk
wo	mo	06	stilleven	wv
wo	mi	06	stilleven	mt
wo	av	06	stilleven	jh
do	mi	07	stilleven	mb/db

Week 02, januari

ma	mi	11	gekleed model	ah
di	mi	12	gekleed model	mb
di	av	12	gekleed model	jk
wo	mo	13	gekleed model	wv
wo	mi	13	gekleed model	mt
wo	av	13	gekleed model	jh
do	mi	14	gekleed model	mb/db

Week 03, januari

ma	mi	18	keuze d./eigenwerk	ah
di	mi	19	keuze d./eigenwerk	mb
di	av	19	keuze d./eigenwerk	jk
wo	mo	20	keuze d./eigenwerk	wv
wo	mi	20	keuze d./eigenwerk	mt
wo	av	20	keuze d./eigenwerk	jh
do	mi	21	keuze d./eigenwerk	mb/db

Week 04, januari

ma	mi	25	naaktmodel	ah
di	mi	26	naaktmodel	mb
di	av	26	naaktmodel	jk
wo	mo	27	naaktmodel	wv
wo	mi	27	naaktmodel	mt
wo	av	27	naaktmodel	jh
do	mi	28	naaktmodel	mb/db

Open Atelier:

elke dinsdag morgen, maandag- en donderdag avond!

**TEKEN- EN SCHILDER
VERENIGING
'DE TOETS'
www.detoets.nl**

Atelier: Noordweg Noord 149 b,
3704JG Zeist (toegang via PGGM
Noordweg Noord 150)
Tel.: 06 18695480
IBAN nr.: NL70INGB0003179972
t.n.v. penningmeester De Toets,
Zeist.
(K.v.K.: 40476422)

LESTIJDEN:

's-morgens 10.00-12.00 uur

's-middags 14.00-16.00 uur

's-avonds 20.00-22.00 uur

Met uw pasje krijgt u korting bij:
- Heger & v.d. Berg,
Voorheuvel 76, 3701JG Zeist

Ledenadministratie:

Bert Dekker
Koperslagershoek 15
3981SB Bunnik, 030 7371233
gjdekker@xs4all.nl

Bestuur:

Voorzitter:

Erie Merkus
Fröbellaan 34
3706TH Zeist, 030-6959476
e.merkus@xs4all.nl

Secretaris:

Wim Kemperman
Noordweg 2
3704 GM Zeist, 030-6950826
glasinloodkemperman@xs4all.nl

Penningmeester:

Peter van den Breemer
Nijenheim 13-32,
3704VD Zeist, 030-6959118
pvdbreemer@gmail.com

Culturele zaken:

Rina van Kilsdonk,
Jan Scheplaan 2,
3705 LJ Zeist, 030-6991374
rinavankilsdonk782@gmail.com

Beheer:

Hans Doortmont,
Bergweg 47, 3707 AA Zeist,
030-6923970 / 06 40011879
hansdoortmont@outlook.com

Modellenorganisatie:

Martin van der Mey
Nepveulaan 68
3705 LE Zeist 0615107983
mvandermey@live.nl

PR commissie:

Nel Peek-Barnier
Princes Maximalaan 2
3708ZV Zeist 030-2751647
Nel.barniernl@gmail.com

Gastdocenten:

Jan de Haas, jh
De Laagt 6,
3951 KC Maarn, 0615409122
Jandehaas43@hotmail.com
www.jandehaas.com

Jil Klappe, jk
Friedenstr. 15,
47551 Huisberden Dld,
0049 1727184907
jklappe@gmail.com

Margo van Berkum, mb
Couwenhoven 33-34
3703 HE Zeist, 0640683204
margovanberkum@gmail.com

Araz Hama Hussein, ah
Laan van Vollenhove 977
3706 EG Zeist, 06 29234826
arazsivan@hotmail.com

Mascha Teune, mt
Slotlaan 230-2
3701GV Zeist, 0644558816
maschateune@hotmail.com

Willem Vreeswijk, ww
Bollenhofsestraat 102
3572VR Utrecht, 0614792433
halter@planet.nl

Toetssteen redactie:

Cees van Es
Petra Knopper
Redactieadres:
ceesvanes@casema.nl

**MET SPOED GEZOCHT:
<ADVERTEERDERS VOOR IN DIT BLAD>
HELP ONS DIT BLAD MEER LEVENSVATBAARHEID TE GEVEN!
HET BESTUUR.**

ATELIER:
Noordweg Noord 149 b
3704JG Zeist

PERIODIEK, LAAG BTW TARIEF

Om kennis te maken met de vereniging kan tweemaal zonder verplichting een sessie worden meegemaakt. Afwisselend wordt beoefend: stilleven, gekleed model/portret en naaktmodel.

Enige malen per jaar worden bijeenkomsten gehouden, zoals o.a., kunstavonden, workshops, expositie, etc.

De contributie bedraagt € 245,00 per jaar, bij vooruitbetaling te voldoen op IBAN nr. NL70INGB0003179972.

De opzegging van het lidmaatschap dient 1 maand voor het verstrijken hiervan schriftelijk te geschieden.

Algemene informatie: www.detoets.nl